

КОМУНІКАЦІЙНА РАМКА
стосовно Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері
релігійних організацій»

20 серпня 2024 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 3894—IX «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» (далі — Закон). «ЗА» у другому читанні проголосувало 265 народних обранців.

Зважаючи на те, що Російська православна церква (далі — РПЦ) є ідеологічним продовженням режиму держави-агресора та співучасницею воєнних злочинів і злочинів проти людяності, що вчиняються від імені Російської Федерації, її діяльність на території України забороняється.

Примітно, що у своїй Резолюції 2540 (2024) Парламентська асамблея Ради Європи оперативно засудила діяльність РПЦ, а Парламент Естонії визнав її терористичною.

Відповідно до Закону релігійні організації, пов'язані з РПЦ, повинні вийти з її складу. Для цього їм надаються широкі можливості в межах чітко прописаної процедури. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) забезпечує дослідження, яке встановлює наявність чи відсутність входження тієї чи іншої релігійної організації в Україну до складу РПЦ. У разі якщо факт такого входження встановлено, ДЕСС надсилає до цієї релігійної організації припис. Наприклад, представники релігійної організації входять до керівних органів РПЦ (Синоду, Архієрейського Собору, Синодальних комісій, Міжсоборної присутності). У такому разі припис міститиме вимогу вийти зі складу цих органів і надати відповідні докази. Відтак, положення Закону про недопущення діяльності релігійних організацій, афілійованих з РПЦ, до цієї релігійної організації не застосовуватиметься.

Релігієзнавча експертиза, здійснення якої на початку 2023 року забезпечила ДЕСС, встановила, що Українська православна церква (далі — УПЦ) є частиною РПЦ. Чи означає це, що заборона діяльності РПЦ тягне за собою автоматичну заборону діяльності УПЦ?

Ні, не означає. У Законі чітко визначено, що в Україні заборонена діяльність РПЦ, яка є *іноземною* релігійною організацією, чий центр знаходиться в країні-агресорі, та яка зареєстрована відповідно до законодавства іноземної держави. До релігійних організацій, афілійованих із РПЦ, застосовуватиметься описана вище процедура. Тобто, після отримання припису, вони повинні будуть вийти зі складу РПЦ.

У разі якщо релігійна організація відмовиться виконати припис, ДЕСС матиме право звернутися до суду. Й суд — і тільки суд, як це має бути в демократичному суспільстві — вирішуватиме питання про припинення цієї релігійної організації.

Деякі коментатори наполягають на тому, що Закон означає фактичну заборону УПЦ, тому що ця Церква не зможе виконати щонайменше одну його вимогу. Зокрема, Закон визначає, що ознакою афіліації релігійної організації з РПЦ є згадка у Статуті РПЦ про входження УПЦ до її складу. Внесення змін до Статуту РПЦ знаходиться поза межами контролю УПЦ, як наголошують такі коментатори, а Московський патріархат навряд чи погодиться на те, щоби виключити цю згадку зі своїх статутних документів.

Однак такі коментарі виходять з неухважного прочитання Закону. У ньому чітко встановлено, що відповідне положення не застосовується, у разі якщо особи, які входять до керівних органів РПЦ, публічно заявляють про свій вихід з її керівних органів і розривають зв'язок із цією Церквою.

1 червня 2023 року, відповідаючи на запит ієрархів УПЦ щодо заходів, які можна вжити, щоб їх не вважали частиною РПЦ, ДЕСС у своєму листі, серед іншого, зазначила таке:

- оприлюднити офіційний документ органу церковної влади або особи (осіб), уповноважених говорити від імені УПЦ, про вихід УПЦ з усіма її єпархіями, синодальними установами, благочиннями, монастирями, духовними навчальними закладами, братствами, сестринствами, парафіями та місіями зі складу РПЦ;
- архієреям та клірикам УПЦ, які входять до складу єпископату РПЦ, її Синоду, синодальних установ, комісій Міжсоборної присутності, надіслати заяви про вихід з них і оприлюднити ці заяви;
- офіційно повідомити помісні православні церкви про вихід УПЦ зі складу РПЦ.

Україна не вимагає від УПЦ ані зрадити віровчення православної церкви, ані змінити літургійні, богословські практики чи мову богослужіння, ані перейти на інший літургійний календар. Єдина вимога, на якій наполягає Закон, — вийти зі складу РПЦ, яка є учасником у війні проти України.

Понад те, історії відомо, як в Массачусетсі, Пенсильванія та в інших американських колоніях було прийнято акти, де молитва за британський парламент і короля Великобританії оголошувалася зрадою батьківщини. Примітно, що Англіканська церква, яка діяла на той час у США, визнала за необхідне перейменуватися на Протестантську єпископальну церкву в Сполучених Штатах Америки. У такий спосіб вона підкреслила, що розриває зв'язки з церквою, яка була бастіоном ворога.

Слід визнати, що українська влада має не менше підстав для обмеження підривної діяльності РПЦ на території України, ніж прийнята урядами Австрії, Бельгії, Нідерландів, Данії та Франції заборона на носіння бурки у громадських місцях або заборона на будівництво мінаретів у Швейцарії.

Таким чином Закон переслідує легітимну мету недопущення підривної діяльності РПЦ на території України.

РПЦ стала найзапеклішим ворогом не лише української державності, але й релігійної свободи. З моменту російського вторгнення в Україну у 2014 році, РПЦ виправдала вбивства близько 50 священників, богословів і пасторів, деякі з

яких були знайдені в богослужбових облаченнях. Окупанти повністю або частково зруйнували понад 630 культових споруд і місць поклоніння. Вони закривають молитовні будинки, переслідують віруючих і катують релігійних лідерів. Фактично на тимчасово окупованих територіях вільно може діяти лише РПЦ. Багато міст, наприклад, Мелітополь, Бердянськ, зіштовхнулися з тим, що РПЦ захопила культові споруди та молитовні будинки, насильно вигнавши з них законних власників.

До того ж, Закон є необхідним для демократичного суспільства, оскільки захищає конституційний лад, громадську безпеку та основоположні свободи; досягає мети у найменш обтяжливий спосіб, оскільки слідує демократичній процедурі, а також не накладає тягаря на совість віруючих. Адже підпорядкування Московському патріархату не є складовою вчення православної церкви.

Закон не спрямований на заборону будь-якої церкви в Україні. Але він не допускає підпорядкування релігійних організацій України центрам, які спрямовані на знищення української державності, культури, ідентичності. Відзначимо, що зв'язки з центрами в країні-агресорі, уже розірвали Старообрядницька церква, а також Істинно-Православна церква.

Україна пишалася і пишається досягненнями у сфері релігійної свободи. У неї не було ані заборонених церков, ані зачинених храмів. Російське вторгнення, в якому РПЦ взяла активну участь, змусило нашу країну захистити себе від зловживання і маніпуляції релігією з боку держави-агресора.

Так, 11 квітня 2024 року Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій (далі — ВРЦРО) заявила, що жодна організація — світська або релігійна, — центр якої знаходиться в державі-агресорі, не може діяти в Україні. 16 серпня 2024 року під час зустрічі з Президентом України члени ВРЦРО підтвердили свою позицію й підтримали курс Президента на духовну незалежність країни. Водночас вони підкреслили, що навіть в умовах жорстокої кровопролитної війни в Україні пошанується релігійна свобода, яка не зазнає утисків.

Цю позицію підтверджують і соціологічні опитування. Так, згідно з дослідженнями Центру Разумкова, більшість респондентів відповіли, що в Україні існує свобода совісті. Також, майже 60% опитаних заявили, що відносини між віруючими різних конфесій є нормальними, та лише 4% відповіли — що конфліктними.

Між тим, як зазначено в останньому звіті *Pew Research Center*, оприлюдненому 5 березня 2024 року, показники України за індексом державних релігійних обмежень не лише кращі, порівняно із пострадянськими країнами, але й із шістьма західноєвропейськими демократіями.

Закон не є заборону УПЦ. Він лише не дозволяє підпорядкованість релігійних організацій на території України РПЦ, яка проголосила «священну війну» проти України.
